

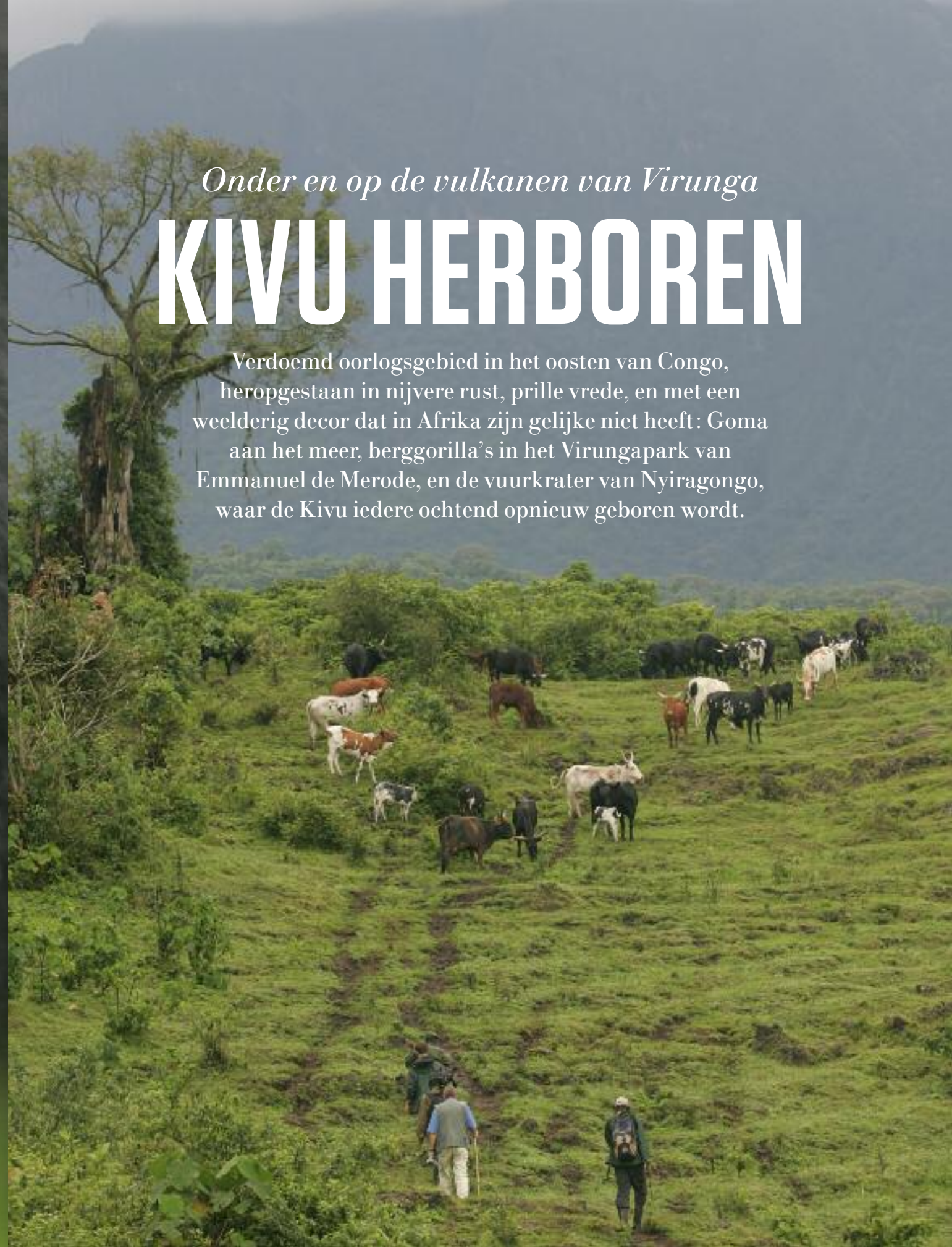
REIS

TEKST EN FOTO'S MARK GIELEN

Onder en op de vulkanen van Virunga

KIVU HERBOREN

Verdoemd oorlogsgebied in het oosten van Congo, heropgestaan in nijvere rust, prille vrede, en met een weelderig decor dat in Afrika zijn gelijke niet heeft: Goma aan het meer, berggorilla's in het Virungapark van Emmanuel de Merode, en de vuurkrater van Nyiragongo, waar de Kivu iedere ochtend opnieuw geboren wordt.

Tshukudu's zijn hoogtechnologische snufjes in een ander tijdsgewricht: alles is hout, twee wielen, een stevig stuur, en ruimte om zware lasten te torsen. Thuis heette zo'n ding een *trottinette*, in Oost-Congo is het een vernuftig vervoermiddel voor hard zwoegende kerels, soms struis, meestal tener en altijd pezig. Bergaf denderen ze met hun straatmobiel in een rotvaart de steenweg af, moordend snel maar ook met een brede glimlach in de wind. Bergop heb ik geen woorden: ze duwen als slaven, bepaald en bezweet, armspieren en lijf gespannen als een bokserstorso, op hun slippers meter na meter moeizaam veroverend op de lange weg tussen markt, fabriek en huis. Aan het meer in Goma is *tshukudu* het eerste woord in het Swahili dat mijn verstomd gemoed onthoudt: nergens op mijn Afrikaanse reizen heb ik meer wilskracht, werkijver en zin voor de toekomst gezien. De stad, niet eens lang geleden overspoeld door lavastromen van een ontketende Nyiragongo, is een puinhoop, maar ook een laboratorium van hoop. Gewis, her en der patrouilleren soldaten waar nog tot 2007 een wrede oorlog woedde. Achter prikkeldraad huizen grenzeloze artsen, ngo's en afdelingen van de Verenigde Naties met hun bekende afkortingen, maar in het bedrijvige tumult zijn ze bijna folklore. Vissersmarkt, winkeltjes, scheepswerf, een WWF-bureau in dit faunagezegende hart van het continent, moslims die het schapenfeest vieren op een voetbalveld, schooltjes met joelende (wees)kinderen tegen het decor van een paar machtige vulkanen. In Kivu is niet alleen een vlijtige rust, maar ook een broze vrede teruggekeerd.

DE PRINS EN DE GORILLA'S

Een dubbeltand-baardvogel timmert aan zijn nest. Daar zit een grijskeelborstelneus, en in nog een boom spot ik een geelparelbaardvogel. "Je vois que tu es dans les oiseaux", lacht Emmanuel de Merode, sinds 2008 hoofdconservator van het Parc National de Virunga. In het hoofdkwartier in Rumangabo bekent de Belg, prinselijk maar ook met de rang van kolonel, dat hij aanvankelijk niet voor de uitbouw van het toerisme was gewonnen. "In 2009 hebben rebellen van Nkunda ons nog gebombardeed. We zijn teruggekeerd en hebben ons programma heropgestart: energievoorziening, opleiding van parkwachters,

uitbouw van controleposten. We hebben nu, gefinancierd door de EU, vierhonderd goedbetaalde en gedisciplineerde rangers. Want veiligheid van de bezoekers gaat voor alles." In zijn uniform van het ICCN, het Institut Congolais pour la Conservation de la Nature, oogt de hoffelijke antropoloog als een onthechte maar gedreven monnik. "In 1925 is hier, na Yellowstone, het tweede nationaal park op aarde gesticht, een immens, toen al extreem belangrijke regio met grote biodiversiteit en talrijke vogelsoorten. We hebben okapi's en zijn de enige plek met drie grote primaten, de chimpansee, de berg- en laaglandgorilla." We schuilen op het balkon voor een milde regenvlaag. De prins weet dat hij een missie heeft: "Natuurlijk mis ik mijn familie, die in Kenia verblijft. Maar dit werk is belangrijk voor Kivu en zijn bevolking. Neem de productie van *makala* of houtskool: mensen hebben brandstof nodig om te koken, maar die illegale handel, goed voor 35 miljoen dollar per jaar, zorgt ook voor een dramatische ontbossing. We strijden tegen die trafik, maar zorgen met organische briketten voor een alternatief. De flanken van de vulkanen zijn gevrijwaard, wat toelaat het toerisme uit te bouwen. Sinds 2009 bezoeken we, op uitdrukkelijk verzoek van de regering, de gorilla's. Van de opbrengst gaat vijftig pro-

cent naar Kinshasa, vijftig procent blijft hier en, daarvan gaat dertig procent naar projecten voor de bevolking. Sinds de heropening van het park hebben we zo'n tweeduizend bezoekers gehad, ons objectief is zesduizend per jaar. Voor deze door de Unesco erkende site streven we naar de beste kwaliteit."

"Of toerisme de enige redding voor het park is? Eerlijk, in die oorlogscontext geloofde ik er niet in. Maar ik heb me vergist, de toeristen komen, economisch is het goed voor de mensen. In Rwanda brengt een gorilla een miljoen dollar per jaar op. Waarom zouden wij het toerisme niet dienstbaar maken aan de welstand van de bevolking? Ik zie Virunga als een experiment van vrede en voorspoed." Onder de bomen bezoek ik een paar graven, met de namen van door stropers en rebellen afgeslachte gorilla's. Bebe Ndarundenga is amper drie maanden jong.

ONDER SOORTGENOTEN

Een tent tussen veelkleurige ochtendvogsels, nevels op de hoogvlakte, en rondom vulkanen op de magische driehoek van Congo, Oeganda en Rwanda: zo ontwakken in Bukima is zalig én vroeg opstaan, want dit park is de beste bestemming voor een ontmoeting met de grootste van onze soortgenoten, *Gorilla beringei beringei*, de vreedzame kolos onder de primaten, die met zo'n zevenhonderd de heuvels bewonen. In het dichte regenwoud leven drie groepen voor wie menselijke aanwezigheid geen ongewoon verschijnsel is.

Ik kies voor Kabirizi, met 35 leden de grootste familietroep. Twee uur stappen: confrontatie! Alle begin is pastoraal: onze groep van gids, dragers, gewapende rangers en met fototoestellen omhangen mensapen, loopt door weideland en akkers, langs groothoornige zeboes en vriendelijke herders, om te verdwijnen in het donkere bos. Regenwoud is altijd mysterieus: geluiden van vogels, kikkers of pletsende waterdruppels, dichte vegetatie als een kluwen van dromen en onbestaand gevaar, modderpaden en een bladerdak vol geheimen. Omdat spoorzoekers ons zijn voorgegaan, zijn de gorilla's gelokaliseerd: als het stil wordt en we mondmaskers moeten opzetten, voel ik instinctief dat ze heel nabij zijn. Zelfs zo nabij dat op een halve meter naast me een jong wijfje pardoes uit een boom tuimelt, me aankijkt en beschutting zoekt in haar groep. Confrontatie: negen baby's, zeven juvenielen, zes subadulten, tien wijfjes, twee jonge zwarttruggen en de dominante zilverrug die zich niet laat zien.

Het is een uurtje gezellig bij elkaar vertoeven. De berggorilla's luieren, slapen, ontvlooien, spelen en communiceren. Heel plots staat het mannetje op de scène van bladeren en struikgewas: een reus met schouders en kop om bang van te zijn, maar in zijn autoritaire blik fonkelt ook de trots van hij die zich de sterkste weet. Vlak voor mij lummelt een wijfje: ons oogcontact, minutenlang, is warm, intens, teder zelfs, verleidelijk bijna, ik vergeet haast dat we maar voor een fractie van ons genetisch materiaal verschillen. Een woordloze babbel tussen primaten. Veel te vlug zit ons uurtje samenzijn erop.

Als ik als laatste treuzelend de groep vaarwel zeg, stoot ik vijftig meter verder op een onbekend mannetje. Daar sta ik, verward en verstijfd, oog in oog met een andere in-

dringer. Hij kijkt me aan, stapt onverschillig verder, maar opnieuw verspert een gigant me de doortocht. "Munyaga", fluistert de ranger, die ondanks zijn geweer zenuwachtig aan mijn mouw trekt, "de tweede groep, met een baby, twee wijfjes en drie dominante *silverbacks*. Een vreemde combinatie. Kom, we moeten verdwijnen." Adrenaline gutst door mijn telens, foto's zijn onscherp, de wachter port me – "*dangereux, dangereux*" – aan om op te krassen, maar voor die ene keer dat ik, zelf al zilverharig, van zo'n ervaring kan genieten, stol ik tot een onderdanig wezen dat de oerwoudwet van de sterkste met genoeg onderga.

VROUWEN EN KINDEREN EERST

Op zijn T-shirt staat een pracht van een zin: "*Sécuriser la femme agricultrice est mettre fin à la famine.*" Breng vrede en de hongersnood is voorbij. Het is de zoveelste kreet van woede én vrede in dit geteisterde land. Langs de volrijpe hellingen van het Kivumeer leidt de opzichter me door de koffieplantage van Comequi, waar landbouwers en tientallen vrouwen, van meisjes tot grootmoeders, tere arabicaplantjes in zakjes planten, wieden en de groei controleren.

De coöperatie is een van de initiatieven waarmee Eric de Lamotte de Kivu uit het slop wil halen. De gepassioneerde zakenman was twintig jaar terug al actief in het Belgisch-Congolese bankwezen. Nu keert hij terug naar zijn oude liefde. "Iedereen praat altijd over Kivu als een rampgebied. Ja, de oorlog heeft de mensen lelijk toegetakeld, maar ze willen die gruwel achter zich laten, ze bouwen aan de toekomst. Daarom beginnen we met een bank, die kleinschalige kredieten verstrekt aan mensen die op eigen houtje geen zaak kunnen beginnen. En onder het motto *En avant les enfants* hebben we vooral oog voor de kinderen. Bovendien is Kivu zowat de mooiste én rijkste streek van Afrika, zodat we de uitbouw van een sociaal toerisme koppelen aan duurzame ontwikkeling."

In Goma bezoeken we een Don Bosco-school met drieduizend kinderen, van straatjochies tot kindsoldaten, een weeshuis en een dorp in miniatuur waar verwaarloosde meisjes een nieuwe toekomst krijgen. In een bibliotheek ontdekt een jongen met de vinger op het blad een nieuwe wereld.

DAGERAAD VAN HET LEVEN

Op een met kogels doorzeefd bord staat Parc National Albert: het vertrekpunt van

een lange, moeizame klim aan de rand van de Riftvallei, een keten van gedoofde en actieve vulkanen. Na een zware tocht over lavasteen en steile hellingen sta ik vijf uur later in mist en kille regen op de kraterwand van de Nyiragongo, een reus van 3470 meter. Blauwe iglotenten staan op de richel, die slechts enkele meters breed is: onze stek voor de nacht. De vulkaan gromt, veel meer dan opstijgende rook is er niet te zien. Pas als het duistert en de nevels optrekken, kleurt de onderwereld vurig. We krijgen soep en kip met rijst, drinken een glas wijn en genieten een havanasigaar bij het wonderlijke spektakel diep in de krater: vijfhonderd meter onder ons brandt en kookt, deint en ploft het grootste lavameer op aarde onder de blote hemel. Rode vlekken, goudgele bliksem-schichten, het geroezemoes van moeder aarde, het vloeibare oppervlak van Mercurius, een haast buitenaardse schoonheid van abstractie en ongetemde natuurkracht.

Onrustig slaap ik onder het dreunen van Hephaestus' hamer, maar de dageraad heeft een geschenk van volmaakte schoonheid. In de vroege ochtend maak ik een tocht over de kraterwand: links in de diepte brandt de hel, Dantes inferno waar de mens boete doet voor zijn aardse zonden van oorlog, verkrachting en kindermishandeling, maar ook een natuurspektakel zoals je er zelden één kunt zien. En rechts gloeit de vulkaan naar beneden, naar de vruchtbare vallei met zijn landbouwgronden, met het nijvere Goma aan het meer van Kivu, met de vulkanen in het rond waar de gorilla's tegen de flanken huizen. Wolken voeren kosmische dansen uit, roze vult de hemel, de eerste zonnestralen priemen door de ochtendnevels, zwarte lava licht op, de groene aarde ontwaakt: zo moet de eerste scheppingsdag er hebben uitgezien. Wat een majestueuze, symbolische plaats: ik sta daar ontroerd op die smalle richel en kijk naar *l'origine du monde*, naar een veelbelovende nieuwe geboorte van de Kivu.

“streamer over Congostreamer over Congostreamer over Congostreamer over Congostreamer over Congostreamer over Congostreamer”

PRAKTISCH

REIS Een reis naar Kivu is niet vanzelfsprekend, maar na twintig jaar burgeroorlog slaat de geschiedenis een sombere bladzijde om. In een van de spectaculairste landschappen van Afrika biedt Kivu Travel een combinatie van unieke ervaringen en lokale betrokkenheid: naast bezoeken aan projecten zijn vooral de vulkaanbeklimming en de ontmoeting met de gorilla's hoogtepunten. Het gebied rond Goma is *sécurisé*: alle activiteiten in en rond het Virungapark gebeuren in (be)veilig(d) gebied, bij een bevolking die ondanks de armoede blijf geeft van grote inzet en gastvrijheid. Kivu Travel, gestationeerd in Goma, Congo, werkt op basis van een humanitair toerisme: een extra van tien dollar per dag per persoon gaat naar een van de projecten die de touroperator steunt en bezoekt. Info: www.kivutruvel.com.

Kivu Travel wordt in België vertegenwoordigd door Terre d'Afrique, dat zowel individuele als (begeleide) groepsreizen aanbiedt van 6, 9 en 13 dagen in de categorieën Klassiek, Deluxe en Gold. Info: Kleerkopersstraat 17, 1000 Brussel, 02 218 03 55, www.terredafrique.com. Voor alle problematische bestemmingen heeft de touroperator alternatieven klaar: de reis blijft even duurzaam als veilig.

VULKANEN Top of the bill is de Nyiragongo (beklimming vijf tot zes uur, hard en inspannend, iedereen raakt boven, maar een behoorlijke conditie is wenselijk, alsook stevig schoeisel en warme kleren voor de nacht; de tenten zijn intussen vervangen door acht houten hutten). Ook andere vuurspuwers staan op het menu, zoals de actieve Nyamuragira.

GORILLA'S Begeleide tocht met rangers van het ICCN, maximaal één uur bij de primaten. 400 dollar per persoon. Info op www.gorillacd.org. Sinds kort is het mogelijk kolonies van chimpansees te bezoeken.

GEZONDHEID Inenting gele koorts verplicht (boekje niet vergeten), hepatitis A en B wenselijk, net als pillen tegen malaria.

VALUTA Eén euro is ongeveer 1210 Congolese frank. Houd er rekening mee dat kredietkaarten niet aanvaard worden. Betalen doe je met dollars, (nog) niet met euro's.

PAPIEREN Visum is noodzakelijk: voor Congo de ambassade van de RDC, Maria van Bourgondiestraat 30, 1000 Brussel, www.ambardc.eu. Voor Rwanda is dat de ambassade, Bloemenlaan 1, 1150 Brussel, 02 763 07 21 en www.ambarwanda.be.

HOTELS Hotels zijn vaak nog in een staat die